

**İVAN GONÇAROV:
OBLOMOV'UN DÜNYASINA BİR BAKIŞ**

**IVAN GONCHAROV:
A LOOK AT THE WORLD OF OBLOMOV**

Türkân OLCAY*

Rus romanı denildiğinde genellikle Tolstoy, Dostoyevski ve Turgenyev gibi önemli yazarları düşünürüz. Bu da son derece doğaldır. Çünkü sözü edilen yazarlar Rus yaşamını birçok yönleriyle, birçok tipleriyle yapıtlarında canlandırmış, Rus edebiyatının dünya çapında bir edebiyat olmasını sağlamışlardır. 19. yy. ikinci yarısının Rus edebiyatının "Altın Çağ"ı olarak anılmasını sağlayan bu isimler arasında Gonçarov da bulunmaktadır.

İvan Aleksandroviç Gonçarov (1812-1891), toprak köleliğinin kaldırılmasıyla Rus toplumunun geçirdiği büyük değişikliği, eski-yeni ikiliğini, kahramanlarının yaşamlarında gerçekçi bir bakışla belirtip açıklamakla, sözü edilen çağdaşlarından ayrılmaktadır. Sanatçı, farklı ideolojik görüşleri savunan dönemin topluluklarının ve bunların arasındaki çatışmalarının¹ dışında kalmıştır. Yoğun sosyal ve ideolojik yaşamları olan dönemin diğer yazarlarından mizaç ve biyografi bakımından da oldukça farklıdır.

Simbirsk'li zengin bir tüccar ailesinden gelen Gonçarov, önce Moskova Ticaret Okulu'nu, daha sonra Moskova Üniversitesi'nde Edebiyat Bölümünü bitirdi. Mezun olduktan hemen sonra Peterburg'a memur olarak tayin edildi; 33 yıl sürecek ve kendisini yüksek bir göreve kadar getirecek bu memurluğu sabırla sürdürdü. Karakterinin en büyük özelliği ağır başlı, hatta 'flegmatik' olmasıydı. Belki de bu yüzden Gonçarov'a arkadaşları "tembel adam" (çelovek de-Len) lâkabını takmışlardır.

* Okutman Dr., İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı.

¹ Bkz. T.Olcay, *Rus Edebiyatında Doğalcı Okul*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, 2003, s. 15-29.

Gonçarov, çağdaşı olan Tolstoy, Dostoyevski ve Turgenyev'den biraz daha geç üne kavuştu. (İlk romanı 35 yaşındayken yayımlandı.) Sanatçı yaşamı boyunca ancak üç roman yazdı. Her biri üzerinde on yıldan fazla çalıştı. ("*Sıradan Bir Olay*"² *Obiknovennyya istoriya* - 1847, "*Oblomov*" - 1859, "*Uçurum*" *Obriv* - 1869). Gonçarov'un bir yazar olarak başlıca özelliği, hayale kapılmayan, ılımlı bir yazar olmasıdır.

Elinizdeki çalışmada İvan Gonçarov'un ilk kez 1859 yılında *Oteçestvennyye zapiski* (*Anayurt Notları*) adlı derginin ilk dört sayısında yayımlanan özgün, düşündürücü ve günümüz yaşamından da pek çok kesiti bulabileceğimiz *Oblomov* adlı romanı incelenmeye çalışılacaktır. İncelemenin amacı, bu yapıtın eksenini oluşturan Oblomov'un dünyasının geniş yelpazede irdelenmesidir.

Çalışmaya bir çerçeve oluşturmak ve söz konusu karakterin karmaşık dünyasını sergileyebilmek amacıyla ilk önce İvan Gonçarov'un bir yazar olarak bu romandaki özgünlüğü ele alınacak, daha sonra romanın ana karakteri olan Oblomov'u farklı karakterlerle karşılaştırılarak çözümlenmeye çalışılacaktır.

***Oblomov* Romanında İvan Gonçarov'un Bir Yazar Olarak Özgünlüğü**

Gonçarov, toplumsal değişikliklere biraz temkinli davranmıştır; toprak köleliğinin kaldırılması, kendisini kaygılandırıyordu. Yeni burjuva ilişkilerini bir tarihi gelişme olarak görmesine karşın, yeni düzenle birlikte pek çok manevi değer yok olmasından endişe duyardı. Bu yüzden *Oblomov* romanında Rusya'nın yavaş yavaş veda ettiği geçmişi üzerine odaklandı. Kuşkusuz, bu geçmişin pek çok yönlerinden hoşnut değildi. Ancak eski düzende ilgisini çeken ve değer verdiği yönler vardı. İnsanlar arasındaki sıcacık ilişkiler, gelenek ve göreneklere saygı, insan ve doğa arasındaki bağ, bu yönlerin en önde gelenleriydi. Tüm bunlar yeni düzenin gelmesiyle yok mu olacak? Farklı bir yol bulunamaz mı? Yeni düzen, eskisinin varlığına son vermeden, onun tüm olumlu özelliklerini ve değerlerini organik bir biçimde sürdüremez mi? İşte bunları romanı yazarken Gonçarov'u düşündüren ve yaratıcılığını yönlendiren sorular.

Gonçarov'a göre "*bir sanatçı, tüm dikkatini yaşamdaki değişikliğe uğramayan ve sosyal kapris rüzgarlarının esintilerine maruz kalmayan biçimlere odaklamalıdır. Gerçek bir yazarın göreviyse değişmeyen ve defalarca*

² A.g.y., s. 167-173.

tekrarlanan veya üst üste yığılan olayların ve kişilerin oluşturduğu tiplerini betimlemesidir".³ Gonçarov, *Oblomov* romanında da bu ülküsüne sadık kalarak, yaşamı uzun uzun ve son derece dikkatlice inceledi. Çünkü kendisinin belirttiği gibi "yaratıcılık ancak yaşamın yerleşmesiyle ortaya çıkmaktadır. Yeni doğan olaylar... henüz tiplene olmamışlardır. Onlar yeniy gibidir; nasıl değişecekleri, ne kadar sürecekleri ya da nasıl bir şekil alacakları henüz belli değildir ki yazar onları kaleme alsın".⁴

Gonçarov'un ağır yazma sırrının burada aranması gerektiği kanısındayız. Bu yüzden kendisi ancak üç roman yazmış, her birinde de aynı temayı işlemiştir. Söz konusu tema, incelememizin başında da söz ettiğimiz gibi, Rus yaşamındaki derebeylik ve burjuva, başka bir deyişle eski ve yeni olan iki düzenin karşılaştırılması, bunların temsilcileri arasındaki farklı yönlerin ortaya çıkarılmasıdır.

Oblomov adlı roman bir psikolojik monografi olarak nitelendirilebilen merkezci bir yapıttır. Gonçarov yapıtının bu özelliğini şöyle açıklıyor: "Benim daima bir karakterim ve onunla birlikte bir ana teması vardır... Beni yönlendiren işte bu karakterdir...."⁵

Romanda yazarın yukarıda söz ettiği karakter İlya İlyiç Oblomov'dur. İlya Oblomov, romanın ana temasını taşıyan bir 'merkez'dir. Oblomov'u çözmek, romanı anlamak demektir. Oblomov'u Rus edebiyatının en esrarengiz ve tamamıyla açıklanamamış karakterlerinden biri olarak tanımlamanın abartılı olmayacağı kanısındayız.

Kimdir İlya Oblomov?

Oblomov, Rusya'da toprak köleliğinin tarihe kavuşmak üzere olduğu bir çağda, yeni yaşama ayak uyduramayan bir adamdır. Zamanına ve çevresine sıkı sıkı bağlı bir insandır. İçinde birkaç köyün bulunduğu Oblomovka adında bir çiftliği ve üçyüze yakın köylüsü vardır. Ancak o dönemde bütün köklerinden kopmuş derebeyleri gibi, sahip olduğu her şeyi bir kâhyaya bırakıp büyük kente (Peterburg'a), devlet kapısına sığınmıştır. Oblomov, yeni yaşamını yadırgamış, ona uyamamıştır ve geldiği o sönmüş, cılızlaşmış dünya ile yeni dünya arasında sıkışıp kalmıştır. Gün geçtikçe yaşamla arası açılmış, sonunda toplum dışı bir insan, "kendisini taşıyamayan bir yük" olmuştur.

³ Y.V.Lebedev, *Literatura v 2-h çastyah*. M., Prosveşçeniye, 1992, c.1, s.19.

⁴ A.g.y.

⁵ İ.A.Gonçarov, *Sobranniye soçineniya v 8-mi tomah*, Goslitizdat, M., 1955, c.1, s.70.

Eski Düzen Rus İnsanı Temsil Eden Tipik Bir Karakter Olarak Oblomov

Görünüşte basit bir tip olan Oblomov'u anlamak için tarih ölçüsünü elden bırakmamak gerekir. Rus topluluğundaki ikilik, değişiklik, onda açıkça görülür. Oblomov'un da iki yaşamı vardır: biri baba ocağı Oblomovka çiftliğinde, diğeri ise Peterburg'da, Gorohov sokağında geçer.

Oblomov karmaşık bir karakterdir. Çözümlemesi adım adım ve roman içindeki farklı karakterlerle karşılaştırılarak yapılmaktadır. Bu çözümlemeye romanın yapısı da hizmet etmektedir.

Roman dört ana bölümden oluşmaktadır; ilk ve son ana bölüm 11, ikinci ve üçüncü ana bölüm ise 12 bölüme ayrılmıştır. Her ana bölümün roman içinde farklı bir işlevi vardır. Bunlar, aynı zamanda, kendi yapısı ve üslubu olan özgün birer öyküdür. Ana bölümlerin sıralanması yazar tarafından ustaca düşünülmüştür. Her bölümle Oblomov'un karakteri ve onun temsil ettiği ana tema biraz daha açıklık kazanarak, ortaya çıkarılmaktadır.

Birinci ana bölüm giriş olarak tanımlanabilir. Yaşamından sıradan bir gün betimlenen İlya Oblomov okura tanıtılmaktadır. İlya Oblomov'un yaşamı, kendisinin kâh uzandığı, kâh uyduğu bir odanın dört duvarı ile kısıtlanmıştır. Dahası, bu 32-33 yaşlarındaki adam bölüm boyunca yatağında uzanmış yatmaktadır. *"Uzanmak, İlya İlyiç için ne hastalarda ya da uykusu gelmiş insanlarda olduğu gibi bir zorunluluk, ne de yorgun bir kimsedeki gibi geçici bir ihtiyaç, ne de uyusuk bir insandaki gibi bir zevkti; bu onun doğal haliydi. Evde olduğu zaman – evde olmadığı zaman yok gibiydi – hep uzanırdı..."*⁶

Sekiz sayfalık ilk bölümde betimlenen olaylar ilk bakışta az gibi gelebilir okura. Ancak yazarın betimlemesinde şaşırtıcı bir hareketlilik gözlenmektedir. İlk göze çarpan, İlya Oblomov'un düşünceleriyle birlikte duygusal durumunun da sık sık değişmesidir; komiklik ve trajiklik, umursamazlık ve içsel çelişkiler, uyku ve duyumsamazlık ile uyanma ve duyguların canlanması gibi durumlar sık sık yer değiştirmektedir.

Bu bölüme hareketlilik kazandıran diğer bir özellik ise odadaki eşyaların betimlenmesidir. İlya Oblomov'un odası son derece ustaca ve ince bir alayla betimlenmektedir. Her şey *"öylesine tozlu, öylesine soluk, öylesine insan izinden yoksun"* ki, *"şu yatağın ucunda dumamı hâlâ tüten pipo ve yataкта"*

⁶ İ.A.Gonçarov, *Oblomov*, İst., Sosyal Yayınlar, 1998, s.16-17, çev. Sabahattin Eyuboğlu – Erol Güneş. Romanın Türkçe çevirisinde dil özellikleri korunmaya çalışılmış, özellikle *Oblomov'un Rüyası* adlı bölüm aslına çok uygun, etkin bir dille aktarılmıştır.

uzanan adam olmasa insan burayı çoktan terkedilmiş sanırdı".⁷ Bir önceki yıla ait gazetenin ortalıkta atılması, açık olan birkaç kitabın sararmış sayfaları, her tarafta göze batan kalın toz tabakası, ya da mürekkep hokkasının kurumuş olması, hatta açıldığında olası bir sineğin oradan vızıltıyla çıkması ve bunun gibi pek çok ayrıntı Oblomov'un evindeki ihmal ve bakımsızlığı gözlerimizin önüne açıkça sermektedir. Oblomov'un karakteri ise geniş, rahat ve yumuşak terliklerinden sezilmektedir. Yatağından kalkar kalkmaz ayaklarını doğruca terliklerine sokar Oblomov. Sırtındaki sabahlığın imgesi de terlikler gibi semboliktir. Oblomov için bu sabahlığın paha biçilmez değeri vardır, onun yaşam tarzıyla özdeşleşmiştir: "*yumuşacık, uysal ..., vücudu onu hiç hissetmez... efendisinin en küçük hareketine uysal bir köle gibi boyun*"⁸ eğmektedir.

Gonçarov, Oblomov'un karakterinin özelliklerini Gogol'ün sanatını andıran bir yöntemle ortaya çıkarmaktadır. Bu ana bölümün yazılış yıllarının 1846-1849 olduğunu anımsadığımızda, Gonçarov'un o dönemde Gogol ve Gogol'ün babası sayılan Doğalcı okuldan ne denli etkilendiğini açıkça görmekteyiz. Nitekim romanın ilk beş bölümü, *Ölü Canlar*'ın yapısına oldukça yakındır. En başta Oblomov'un geniş betimlemesi verilmekte, daha sonra karakteri, kendisini çevreleyen eşyaların betimlenmesiyle açığa çıkarılmaktadır.

Ancak Gonçarov, bununla sınırlı kalmamış, süjeye İlya Oblomov'u etkileyen geniş yelpazede ilişkiler katmıştır. Yatağında uzanmış Oblomov'un karşısında ilginç bir 'geçit töreni' gerçekleşmektedir. Önce züppe Volkov, ardından memur Sudbinski, daha sonra yazar Penoçkin ve Alekseyev gibi kişiler Oblomov'u günlerini geçirdiği yatağından çıkarmaya çalışmaktadırlar. Sıradaki bölümlerde, Oblomov'un bakışıyla verilen değerlendirmelerle, bu kişilerin manevi yaşamlarının ne denli boş olduğu, tek amacının sosyete de boy göstererek, bir mevkiye ulaşma çabaları açıkça ortaya çıkarılmaktadır.

Arkadaşlarının kendisine aşılama ya çalıştıkları düşüncelerine ve öğütlerine kulak asmayan Oblomov, on iki yıldır yaşamını sürdürdüğü Peterburg'dan ve çevresinden ancak iş düşüncelerini, daha doğrusu hayallerini almıştır. İlginçtir ki, bu hayaller Oblomovka'yı, o "rahatlık, mutluluk ülkesini" kucaklamaktadır. Oblomov, ileride çiftliğinde yapacağı yeniliklerin bitmez tükenmez planlarıyla oyalanıp, avunmaktadır. Planı çizerken çok farklı biri olur, tüm kabiliyetini gösterir, okurda anlayışlı, yaratıcı bir mimar izlenimi bırakır: basmakalıp düşünceler planda yer almayacak, her şeyi, en küçük ayrıntıya kadar kendisi yaratacak, gerçekleştirecektir. Oblomov'un planında sosyal düşünceler bile yer alır. Oblomov köylülerin çektiklerini düşünür, dünyaya daha iyi bir

⁷ A.g.y.

⁸ A.y.

düzen vermek için çırpınmaktadır. Ne yazık ki, hayal dünyasında yaratıcı olan Oblomov, gerçek bir işle karşılaşınca sarsılır, rahatı kaçar, sıkılır, üzülür... Evden taşınmak, çiftliğindeki kâhyaya mektup yazmak onun "en büyük iki derdidir". Hayal ettiği planlardan koparak pencerede biraz güneşe baktıktan sonra "önce iş..." diyerek, sevgili yatağına, asıl dünyasına döner Oblomov. Mektup yazmak veya taşınmak gibi "büyük bir derd" baş gösterince "bugün olmazsa olmaz mı?", "her şey birden olmaz ki", "inşallah", "belki", "herhalde", "sen yapiver" gibi sözcükleri dilinden düşürmez. Oblomov için iş, dermanı olmayan sıkıntı, taşınmak ise karanlık bir maceradır. Bu "iki büyük dertten" kurtulmak için her ziyaretine gelene danışır, çare sorar. Ancak sonuçta, Oblomov'a göre çare mektup yazmak değil, yazmamak, çiftliğe gitmek değil, gitmemektir.

Gonçarov, insan karakterini belirleyen çevre kavramını sınırsız bir biçimde genişletmektedir. Romanın daha ilk ana bölümünde Oblomov'un sadece komik bir karakter olmadığını gözlüyor, komik olayların arkasında farklı ve çok derin, dramatik öge seziyoruz.

Gonçarov, monoloğu kullanarak, Oblomov'un canlı ve son derece karmaşık bir kişiliğe sahip olduğunu adım adım ortaya çıkarmaktadır. Oblomov, kendi yaşamını yargılayarak "yarım kalmış bir adam olduğunu, manevi değerlerinin gelişmeden kaldığını, yaşamına bir ağırlığın çöktüğünü düşündükçe"⁹ içi parçalanmaktadır. "Başkalarının zengin, hareketli yaşamını" kıskanır, "kendi hayatını, ağır bir kaya parçasıyla tıkanmış, daracık, zavallı bir keçi yolu" gibi görmektedir. "İçinde, hiç uyanmadan kalmış, biraz kurcalanmış, fakat hiçbirisi sonuna kadar işlenmemiş birçok yetenekler olduğunu"¹⁰ acı acı sezmektedir.

İly Oblomov gençliğini hatırlayarak çok anlamsızca yaşadığını kendi kendine itiraf ediyor. Hatta buna isyan bile ediyor. Kimi kez derebeyi olduğundan utanıyor, kendi kendini sorguluyor: "Ben niçin böyleyim?... Niçin?...". "Yakıcı vicdan azapları" Oblomov'a işkence ediyor; "bu işkenceden kurtulmaya" uğraşiyor, "suçu yükleyecek birini bulmaya" çalışıyor. "Ama kime?"¹¹ Bu sorunun yanıtını Oblomov'un rüyasının anlatıldığı dokuzuncu bölümde buluruz.

Oblomov'un Rüyası (Son Oblomova) başlığını taşıyan bölümün roman içinde özgün bir yeri vardır. Bu bölüm 1848 yılında *Oteçestvenniye zapiski*

⁹ A.g.y., s.135.

¹⁰ A.g.y., s.136.

¹¹ A.y.

dergisinde yayımlanarak, büyük yankı uyandırmıştı. Gonçarov, bir yandan çökmekte olan toprak köleliğine ışık tutarken, diğer yandan romantizmi ve romantik eğilimli sanatçıları alaya almaktaydı. Farklı bir incelemenin konusu olan bölümün bu yanını bir kenara bırakıp, İlya Oblomov'un yetiştiği ortamı ve karakterinin oluşmasındaki etkenleri ortaya çıkararak, irdelemeye çalışalım.

Oblomov'un Karakterini Oluşturan Etkenler

Gonçarov, bizleri kolumuzdan tutarcasına, Oblomov'un yetiştiği toprakları adım adım gezdirir, dikkatimizi orta Rusya doğasının o *"pırıl pırıl gülümseyen neşeli görüntüler"*ine çeker. *"Duru ırmağın kumlu, hafif meyilli kıyıları, tepeden suya doğru inen küçük fındıklar, kıvrım kıvrım uzanan derin su yatağı, kayın ağaçları... bütün bunlar sanki birbirine yakıştırılmış, usta bir elle çizilmiş gibidir"*.¹²

Birkaç sayfalık etkileyici doğa betiminden sonra hoş bir idille karşılaşmaya hazırlanıyoruz. Ancak okuma ilerledikçe kendimizi farklı bir ortamda buluruz.

Oblomovka sınırlarındaki dört köyde derin bir sessizlik hakim, her şey son derece durgun ve uyuşuktur: *"Birbirine yakın köyler bir devin eliyle serpilmiş ve oldukları yerde hiç kıpırdamadan öylesine kalmış gibidirler"*; *"sessiz evlerinin kapıları ağızlarına kadar açık, içlerinde in cin yok. Yalnız sinekler, karabulut gibi, kızgın havanın içinde uçuşup vızıldıyor... Eve girip de bakacak olursanız bir ölüm sessizliği ile karşılaşsınız... Kırlarda aynı durgunluk, aynı derin sessizlik..."*¹³

Gonçarov'un anlatımında alay giderek yoğunlaşmaktadır. Oblomovkalılar ne yaşamın, ne zamanın, ne de insanın değerini bilirler; iyi mi, yoksa kötü mü yaşadıklarının farkında değildirlere, merak da etmezler. Onların dünyayla hiç bir bağlantıları yoktur; ne başka yerlere giderler, ne de köyelerine gelen vardır. Gerçi Saratov ve Nijni gibi kasabalarının oralarda bir yerlerde olduğunu bilmez değildirlere, ileride bir Moskova, bir de Peterburg, daha ötelerde Fransızlar ya da Almanlar olduğunu bilirler, ama daha öteleri... onlar için gizemli bir diyardır.

¹² A.g.y., s.140.

¹³ A.g.y., s.143-144.

Orası ejderhaların, yaratıkların ve devlerin ülkesidir. Daha da ötesinde zifiri karanlık ve sonunda da dünyayı sırtında taşıyan balina gelir...

Oblomovka'da tembellik, uyku düşkünlüğü ve cehalet tüm insanları esir almıştır. Burada herhangi bir yaşam belirtisi yoktur, *"her şey, saçlar ağarmıcaya kadar uzayan bir ömür ve uykuya benzeyen sakin bir ölüm vadeder."*¹⁴

Gonçarov'un alaycı anlatımı yer yer şiirsel anlatımla yer değiştirmektedir. Dadının masallarından, küçük Oblomov'un etrafındaki 'sevgi ve şevkat çemberi'nden söz edildiği veya Rus misafirperverliğinin ve Rus bayramlarının anlatıldığı satırlarda Gonçarov'un ülkesine ve halk yaratıcılığına beslediği sevgi ve saygı açıkça sezilebilmektedir.

Sonuç olarak, bu bölümde yüzyıllardır süren derebeylik düzeni betimlenmektedir. Oblomovka çiftliği, yaşam biçimiyle, gelenekleri ve görenekleri, inançları, aile yapısı, çalışma düzeniyle eski Rusya'yı simgelemektedir. Gonçarov, buradaki yaşamın giderek nasıl söndüğünü, gerçekçi ve alaycı bir üslupla anlatmaktadır.

Oblomov, işte böyle bir ortamda yetiştirilmiştir. Küçükken her çocuk gibi koşmak, oynamak istemiştir, ancak onlarca el *'Tutun kolundan! Durdurun!'* diye onu engellemiştir. En ufak iş dahi dadısı tarafından yapılmıştır. Gençlik döneminde dadısının yerini Zahar adında bir köylü almıştır. İlya'ya çoraplarını, ayakkabılarını hep Zahar giydirmiştir. Ondört yaşında olmasına karşın, saçlarını Zahar taramayı sürdürmüş, ceketini giydirirken kollarını incitmemeye gayret etmiştir. İlya birşeyler yapmaya kalkışınca yakınlarınca engellenmiş, hemen yardımcıları devreye sokulmuştur. Zamanla Oblomov bunun kendisi için daha rahat olduğunu anlamıştır.

Dolayısıyla yetişkin Oblomov'un uyuşukluğunun ve durgunluğunun kaynağı çocukluk ve gençlik yıllarının geçtiği Oblomovka'ya uzanmaktadır. Ancak İlya Oblomov'un karakterinin oluşmasında derebeylik düzeninin ve bunun ilişkilerinin yanı sıra halk yaratıcılığı ve orta Rusya doğası da etkili olmuştur. Nitekim tüm ana bölüm boyunca Oblomov'un iyi kalpli biri olduğu, yaşadığı otuz üç yıl içerisinde hiç kimseye bir kötülük yapmadığı, bir hayalperest olduğu ve pek çok olumlu özelliklere sahip olduğu sık sık vurgulanmaktadır.

¹⁴ A.y.

Peki nasıl olur da bu olumlu nitelikleri taşıyan biri, boylesine durgun ve uyuşuk bir yaşam sürmektedir? Onu bu duruma getiren nedir? Gonçarov kahramanını irdelemeyi ikinci ana bölümde de sürdürmektedir.

Yazara göre gerçek roman ikinci ana bölümle başlamaktadır. Bu yüzden yapının sadece birinci ana bölümün Fransızcaya çevrilerek yayımlanması onu oldukça kızdırmıştır: "*Birinci bölüm sadece bir giriştir, bir başlangıçtır; burada ancak Oblomov ile Zahar'ın arasında geçen komik sahneler vardır ve o kadar, ancak roman yoktur! Ne Olga, ne de Oblomov'un karakterinin gelişmesi vardır.*"¹⁵

Romanın ikinci ana bölümü ilkiyle karşılaştırıldığında daha hareketli olduğu gözlenmektedir. Oblomov, çocukluk arkadaşı ve işadamı Ştolts ile karşı karşıya getirilmektedir. Yine bu ana bölümde Oblomov Olga İlyinskaya ile tanışır; kısa bir zaman içinde ikisinin arasında aşk filizlenir. Yazar, Oblomov'u aşkla sınıyarak, bu dramatik ilişkide karakterinin yeni yönlerini ortaya çıkarmaktadır.

Oblomov – Ştolts Karşılığı

Romanın ikinci ana bölümü Oblomov'un ziyaretine gelen çocukluk arkadaşı Ştolts'un betimiyle başlar. Ştolts, «*ya şimdi, ya hiçbir zaman*» deyerek, Oblomov'u yaşama kazandırmaya karar verir. Oblomov'un içsel dünyası karışır. «*Şimdi ne yapmalı? İleri mi atılmalı, yoksa olduğu yerde mi kalmalı?*» gibi sorulara yanıt bulmaya çalışır. Bunlar Oblomov için Hamlet'in «*olmak ya da olmamak?*» sorusundan daha derindir. Çünkü «*ileri atılmak, o çok sevdiği sabahlığını omuzlarından, zihninden ve ruhundan atmak*» anlamına gelmektedir; «*tozları ve örümcek ağlarını yalnız duvarlardan değil, gözlerinden de silmek, dünyayı yeniden görmek*»¹⁶ demektir.

Oblomov yatağından çıkar. Sabahları erken uyanır, okur; dışarıdan kitap getirip götürür. Yüzünde ne uyuşukluk, ne yorgunluk, ne de can sıkıntısının izleri kalmıştır. Oblomov, zamanının büyük bir bölümünü Ştolts ile geçirmektedir.

Enerjik ve girişken Ştolts, Oblomovka'nın ve eski Rusya'nın yıkıntıları üzerine kurulmaya başlayan yeni düzeni temsil etmektedir. Babası bir Alman

¹⁵ İ.A.Gonçarov, *Oblomov*, Moskva, Hudojestvennaya literatura, 1971'den E.Krasnoşçekova, *Roman Gonçarova Oblomov, Vstupitelnaya statya*, s. 7.

¹⁶ İ.A.Gonçarov, *Oblomov*, çev. Sabahattin Eyuboğlu – Erol Güneş, s.258.

(yazar tarafından pratik zekasını ve girişimciliğini vurgulamak amacıyla seçilmiştir), annesi Rus'tur. Ştolts, yeni yaşama babası tarafından küçük yaşta hazırlanmıştır. Oblomov'un kazanamadığı mevkiyi, mutluluğu, refahı zahmetsizce elde etmektedir. Oblomov, ölüme benzeyen uyusukluğa gömüldükçe, Ştolts'un yıldızı biraz daha parlamaktadır.

Oblomov'dan farklı olarak, Ştolts yaşamında "*maneviyat ile pratik oluş arasında bir denge kurmaya*" çalışmaktadır. "*Her iki yönü birbirine paralel*" yürümektedir; bunlar kimi kez birbirine karışır, ancak hiçbir zaman kördüğüm haline gelmezler. Ştolts, hem zamanın, hem paranın değerini bilir; "*harcadığı heyecam, ruh gücünü dikkatlice ölçüp*" biçmektedir. "*Sevinçlerini ve kederlerini ellerinin ayaklarının hareketleri gibi kontrol*" etmekte, ya da onları "*iyi hava, kötü hava*" gibi görmektedir. "*En çok korktuğu şey hayaldir*". Ştolts'un "*ruhunda rüyalara, muammalara, sırlara yer yoktur*". "*Kalbini de hayalgücü gibi dikkatlice*" kullanmaktadır... "*Ştolts duygusal bakımdan belirli ve dengeli bir düzeyde kalabildiği zaman kendini mutlu*"¹⁷ saymaktadır.

Açıkça görüldüğü gibi Ştolts, Oblomov'un içsel zenginliğinin yanında son derece cansız, basit bir makine gibidir. İkisi nasıl dost olabilmişlerdi? "*Oblomov ki bütün varlığıyla Ştolts'a karşı bir isyandı!*"

Gonçarov, Ştolts-Oblomov karşıtlığında eski ve yeni Rusya'yı karşı karşıya getirmektedir. Kardeş kadar yakın olan bu iki çocukluk arkadaşı, hiçbir zaman birbirini anlayamayacaktır. Bu iki ayrı insanın, iki ayrı dünyanın karşı karşıya getirilmesi romanı bir dram haline getirmektedir. Kuşkusuz Oblomov'un ruhu Ştolts'un ruhundan daha zengin, daha derindir. Ancak Rusya'nın kalkınması için Ştolts gibi güçlü ve çalışkan insanlara ihtiyaç vardır. Ancak Ştolts'un eylemlerine baktığımızda, atılan her adımın ardında komforlu bir yaşam sürdürme isteği ve kişisel çıkar sezilmektedir. Bu yüzden Oblomov'a duyduğumuz sempati her sayfayla artmaktadır.

Oblomov-Ştolts karşıtlığında ilgimizi çeken bir olguya daha değinmek istiyoruz. Bu iki karakterin karşı karşıya getirilmesinde açıkça ortaya konulan toplumsal ve manevi sorunlarının yanı sıra tarihi ve felsefi tema belirlemektedir. Oblomov, tarihi gelişmeler düşüncesini benimseyen yeni medeniyete meydan okuyor: "*Tarih ona yalnızca insanlığın ne kadar zavallı olduğunu öğretmişti: bir dönemde insanlık felaketlere uğruyor, mutluluğu yitiriyordu; sonra bütün gücüyle çalışıp çabalamaya koyuluyor, iyi günlere kavuşmak için türlü cefalara*

¹⁷ A.g.y., s.223.

katlanıyordu. Nihayet tarihin bir döneminde insanlık rahata kavuşacak gibi oluyor: artık tarihin kendisi de rahat edecek, diyorsunuz. Nerde? Tekrar işler bozuluyor: her şeyin altı üstüne geliyor; insanoğlu yeniden çalışıp çabalamaya başlıyordu... Güzel günler bir türlü sürmüyor; hayat değişiyor, her şey durmadan bitip yeniden değişiyordu.”¹⁸

Oblomov tarihin kısırdöngüsünden çıkmak istiyor. Hayal ettiği ise insanların koşuşturmalarından ve komfor arayışlarından vazgeçerek, büyük kentleri terk edip sade ve doğayla iç içe olan köy yaşamına dönmeleridir. Gonçarov’un bu yöndeki düşünceleri Rus edebiyatında kısa bir zaman sonra ortaya çıkacak olan Tolstoy’un düşüncelerinin habercisidir.

Oblomov’un karakterinin tüm yönlerini açıklayabilmek amacıyla karşılaştırıldığı diğer bir karakter Olga İlyinskaya’dır.

Oblomov – Olga İlyinskaya

Romanın ikinci ana bölümünde Ştolts Oblomov’u Olga İlyinskaya ile tanıştırır; Oblomov’un uykulu ve durgun yaşamına zeki, sevimli, canlı ve biraz da alaycı Olga’yı sokarak *“karanlık bir odaya bir lamba koymuş, içini aydınlattmış, ısıtmış, canlandırmış”* olacağını düşünmektedir. Oysa *“Oblomov’un hayatına bir lamba değil, bir havai fişek”* soktuğunun farkında değildir. Aslında bunun henüz hiç biri farkında değildir.

Olga’dan hoşlanan Oblomov yaşama yeniden kavuşur, yıllardan beri bıraktığı şeyleri yeniden bulur. Mutlu, heyecanlı, aşıktır. Olga’ya karşı beslediği duygular son derece temiz ve içtendir. Olga’nın duygularını değerlendirecek olursak hafif de olsa bencillik gözlendiği söylenebilir. Olga, aşık olmakla birlikte Ştolts’un kendisine verdiği Oblomov’u yaşama yeniden kazandırmak ‘yüce misyonunu’ unutmaz; kendince “çobanyıldızı”, yani “yolgösteren” rolünü benimsemiş, bu rolü büyük bir özveriyle oynamaktadır. Genç kadın zamanla kendini “durgun bir gölün üzerine yayılan bir ışık” olarak görmeye başlar. Bu ışığın yansması onun çok hoşuna gider. Olga, Oblomov’a her baktığında Oblomov’u değil, kendi kendini, yani yansımasını görür. Dolayısıyla genç kadın, Oblomov’u değil, kendi yansımasını sevmiştir. Ancak o bunun farkına romanın üçüncü ana bölümde varacaktır.

Romanın üçüncü ana bölümünde Olga-Oblomov aşkı sınanmaktadır. Olga, Oblomov’un evlilik teklifini kabul eder. Büyük bir gerilim içinde olan

¹⁸ A.g.y., s.90.

Oblomov rahatlar. Ancak iki sevgili arasındaki farklılıklar birer birer ortaya çıkmaya başlar.

Yaşadığı aşkın durgunlaştığını hisseden Olga huzursuzdur; Oblomov'u etkin ve girişken olmaya teşvik etmeye çalışır. Oysa Oblomov, o çok arzuladığı evliliğin hızlandırabilmesi için çiftliğiyle ilgilenmek yerine yatağında uzanmış hayal etmektedir. Oblomov göre mutluluk hayalleri mutluluğun kendisidir. Sonuçta İlya, Olga'nın verdiği 'görevleri' yerine getirmez, getiremez de çünkü etkin ve girişken değildir, hiçbir zaman da olamamıştır.

Ancak bulunduğu ortama karşın içindeki çocuğu, saflığı, kibarlığı ve dürüstlüğü koruyabildiğinden, son derece dürüst olduğundan hiçbir girişimde bulunmadığını Olga'dan gizleyemez. Ne var ki, çağdaşları arasında rastlanmayan bu nitelikler kendi aleyhine dönecektir. Oblomov dolandırılacaktır.

Çiftlikteki sorunlar, kira, parasızlık, dedikodular gibi sorunlar birer birer belirmeye başlar. Ancak o hiç birinin üstesinden gelemez, ne yapacağını bilemez. Olga buna daha fazla katlanmaz ve aralarındaki ilişkiye son verir.

Gonçarov'un etkileyici ve sözcükleri özenle seçtiği son görüşme sahnesinde başarısızlığa uğrayanın sadece Oblomov'un olmadığı, Olga'nın da başarısız olduğunu açıkça görürüz. Olga - Oblomov ilişkisinin değerlendirilmesi Olga'nın ağızından yapılı: *"Kendi gücüme çok fazla güvendim. Kabahatim bu oldu... Benim aradığım şey gençlik, güzellik gibi şeyler değildi. Seni dirilteceğimi sanmıştım. Benim için hayata bağlanırsın, diyordum. Ama sen çoktan ölmüştün. Bu kadar aldanacağımı tahmin etmiyordum. Hep umuyor, bekliyordum... Hepsi boş, sen ölmüştün...."*¹⁹ *"Evlensek bile ne olacaktı?... Her gün biraz daha derin uykuya dalacaksın, değil mi?... Sen buna hayat mı deyiyorsun?... Ben artık anladım ki, sende sevdiğim, sende bulmak istediğim şey Ştolts'un bana gösterdiği, onunla kurduğumuz şeydi. Olan bir Oblomov'u değil, olacak bir Oblomov'u sevdim. Sen iyisin, dürüst bir insansın İlya. Duygulusun. Ama bir kumru gibi. Başını kanadının altına sokuyorsun ve öyle kalıyorsun. Bütün hayatımı tavan arasında ölmekle geçirebilirsin. Ama ben öyle değilim Bu kadarı bana yetmez. Ben başka şeyler istiyorum. Ama nedir bu şeyler bilmiyorum. Sen bana neye ihtiyacım olduğunu söyleyebilir misin, öğretebilir misin? Tüm bunları bana verebilir misin ki ben... Şevkat ise... Onu herkes verebilir..."*²⁰

¹⁹ A.g.y., s.504.

²⁰ A.g.y., s.506-508.

Olga'nın sözleri Oblomov'u derinden yaralamış, "çıplaklığı yüzüne vurulan bir dilenci gibi mahçup... umutsuzca gülümseyerek" oturakalmıştır. "Sana kim beddua etti İlya? Ne günah işledin? İyi yüreklisin; zekisin; duygulusun. Ama gene de eriyip gidiyorsun. Seni için için yiyen nedir? Bu hastalığın bir adı yok mu?" sorularına bir tek yanıt verir Oblomov: "Var. Oblomovluk."²¹ Başka bir deyişle eski Rus düzeni ve bundan kaynaklanan ilişkiler, yaşam tarzı, kavramlar ve duygular.

Oblomov'un Bir İnsan Olarak Sönmesi ve Ölümü

Oblomov'un bir insan olarak sönmesi ve ölümü romanın son ana bölümünde anlatılmaktadır. Olga ile son görüşmesinin üstünden bir yıl geçmiştir. Agafya Matfeyevna adında bir kadının evinde yaşamaktadır. Agafya, Oblomovla yakından ilgilenmektedir. Oblomov'un Agafya Matveyevna ile dostluğu ilerler. Ancak bu aşk değildir. Aşk Oblomov için "kızamığa, çiçeğe, sıtmaya tutulmak gibi bir şeydi; aklına gelince ürperiyordu."²² Oblomov'un en büyük zevki kanepede uzanıp durmadan Agafya'nın dirseklerine bakmaktır. Burada ilk göze çarpan Oblomov – Agafya ilişkisinde ağır basan prozaizm, şiiirsizliktir. Agafya Matfeyevna, "durmadan gidip gelen dirsekleri, gayreti, dikkati, mutfaktan kilere, kilerden mahzene gidip gelmeleri, kusursuz ev kadınlığı ile Oblomov için çocukluğunda baba evinde zihnine yerleşmiş olan o rahat, o değişmez ev hayatının canlı bir" örneğidir. "Babası, dedesi, bütün ailesi ve misafirleri kendileri rahat bir tembellik içinde otururken ve yatarken evin içinde onları durmadan kollayan uyanık gözler ve durmadan çalışan, çamaşırlarını yıkayan, yiyecek, içeceklerini hazırlayan, onları giydiren, yatıran... eller bulunduğunu bilirlerdi."²³

²¹ A.y. Romanın yayımlanmasından hemen sonra 'Oblomovluk' kavramı, bir insanın ayıplanan, eleştirilen, alaya alınan bir yanı olarak anlaşılmiş, Rus diline girmiş, günümüzde de kullanılmaktadır. Söz konusu kavramla ilgili birbirinden farklı görüşler vardır. En yaygın olanı devrimci demokrat olan Dobrolyubov adındaki eleştirmenin "Oblomovluk nedir?" makalesinde yaptığı incelemedir. Romanda eski derebeylik düzeninin çöküşünü gördüğünü yazan Dobrolyubov, İlya Oblomov'un derebeylik ilişkilerindeki durgunluğu, eylemsizliği, hatta tembelliği simgeleyen "yerli ve ulusal bir tipleme" olduğunu açıklar. Eleştirmene göre İlya Oblomov, Onegin ("Yevgeni Onegin"-Puşkin), Peçorin ("Zamanımızın Kahramanı" Lermontov) ve Rudin ("Rudin"- Turgenev) gibi 'gereksiz kişi' ('lišniy lyudi') adı verilen karakterlerin yer aldığı 'galerinin' son temsilcisidir. Bkz. N.A. Dobrolyubov, Sobranniye soçineniya v 9-ti tomah, c.4, "Çto takoye oblomovşçina?", Goslitizdat, M.-L., 1962, s. 314.

²² İ.A.Gonçarov, Oblomov, çev. Sabahattin Eyuboğlu – Erol Güneş, s.526.

²³ A.y.

Oblomov, kanepesinde rahat rahat otururken kendisi için yapılan işleri görür ve bunun dünyada ne olursa olsun böyle süreceğini bilir. Agafya, Oblomov'un çok sevdiği sabahlığı bulur, temizler ve giyilir hale getirir. 'Sabahlık', 'kanep'e', 'dirsekler' – tüm bu imgeler özellikle verilmektedir ve Oblomov'un bağılıklarının yanı sıra uyuşuk ve durgun yaşamını simgelemektedir.

Oblomov'un maddi durumu giderek kötüleşmektedir. Dolandırılmasına boyun eğmiştir. Yaşadığı koşullar dayanılmaz olur. Ziyaretine gelen Ştolts "burası da bir çeşit Oblomovka. Üstelik daha kötü"²⁴ diye belirtmekten kendini alamaz. Tüm bu olumsuz koşullara karşın Oblomov yaşamını sessizce sürdürür. Ştolts bir kaç kez daha kendisini ziyaret eder, yardım etmeye çalışır, ancak olan olmuştur. Oblomov yavaş yavaş ölüme doğru sürüklenir.

Genel olarak bu ana bölümün üslubu bir öncekinde psikolojik öğelerin ve diyalogun ağırlıkta olduğu şiirsel üsluptan farklıdır. Burada Oblomov'un ve çevresindeki kişilerin tekdüze yaşamı ağır ağır ve ayrıntılı bir biçimde anlatılmaktadır. Gonçarov'un özgünlüğü bu satırlarda açıkça ortaya çıkar. Yer yer satırlar arasında komik öğeler sezilmektedir. Ancak buradaki komiklik, ilk ana bölümdeki alaycı komiklikten çok farklıdır, hatta iyi niyetli olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, Oblomov 1850'li yıllarının Rusyası'nda tipik bir karakterdir. O dönemde toplumun gelişmesinde neredeyse hiçbir rolü kalmayan derebeyler, çocuklarını yeni düzene hazırlayamadılar. Rusya'ya yeni giren endüstrinin yarattığı koşullara ayak uyduramadılar. Avrupa'dan gelen bilgilerin, yeni yaşama gittikçe artan gereğini duydular, ki bu yüzden çocuklarını yabancı öğretmenlere gönderdiler. Ancak onlar edindikleri bilgileri hayata geçiremeyip, eski kayıtsız yaşamları sürdürdüler.

Oblomov sözü edilen dönem Rusyası'nda alışkanlıklarıyla, hayalleriyle yine aynı kalır. Annesinin rüyalarına büyük bir devlet adamı olarak giren Oblomov küçük bir memur bile olamamıştır. Bunun nedeni sadece uyuşuk, durgun ve gelişmenin simgesi Peterburg'daki yaşama ayak uyduramamış olması mıdır?

Oblomov'un Ştolts'la paylaştığı Peterburg'daki yaşamla ilgili düşüncelerini anımsayalım: *'Her şey; durmadan öteye beriye koşmalar, küçük ihtiras oyunları, hele de aç gözlülükler, rekabetler, dedikodular, birbirine çelme*

²⁴ A.g.y., s.534.

atmalar, birbirini tepeden tırnağa süzmeler. Konuşmaları dinledikçe insan budalalaşıyor. İlk bakışta zeki adamlar sanırsın, yüzlerinde ciddilik okunur, ama bütün söyledikleri şu biçim şeyler: “falanca veya filanca, bilmem ne satın aldı, bilmem nereye kiraladı.” Başka birisi: “Aa! Olur şey değil; niçin acaba?” Yahut: “Filanca dün akşam kulüpte müthiş para kaybetti, bir başkası üç yüz bin kazandı.” İllallah bunlardan. Bunlar arasındaki insanlık nerede? İnsanlığın yüceliği, bütünlüğü nerede kaldı? İnsanlık ufak paralar haline gelmiş.²⁵ Oblomov’a göre Peterburg’daki yaşamın “bir eksen yok: derin, yaşamsal bir yanı yok” ve “bütün bu salon adamları” kendisinden “çok daha uyuşuk... çok daha ölü. Hayattaki gayeleri ne?” Oblomov gibi “yataкта uzanmıyor, ama bütün gün sinekler gibi aşağı yukarı inip çıkıyorlar...”. Ya değerli gençler “ne yapıyor? ... araba ile gezerken, dans ederlerken uykuda değiller mi?... Zavallular kendilerini halktan üstün sanıyorlar... Bunlar mı gerçek, uyanık insanlar?”¹²⁶

Alıntıdan da anlaşıldığı gibi Oblomov’un yatağında kalması ve kendisi gibi olmayı tercih etmesi tembellik değildir. Tembel; “iş görmeyi, çalışmayı sevmeyen, çaba göstermekten, sıkıntıdan kaçan”dır.²⁷ Oysa Oblomov işe giremeyen ve işsizlikten hoşlanmayan biridir. Onun eylemsizliğinin ve uyumsuzluğunun iki nedeni vardır: bir yandan bir derebey olarak elinden herhangi bir işin gelmemesi, ki bu toplumsal bir yazgı olarak da tanımlanabilir, diğer yandan bir birey olarak çevresindeki insanların yaşadığı türden bir yaşama girmeyi red etmesidir.

Don Quichotte, Don Juan ve Tartuffe gibi kahramanları andırırsa da onlardan daha insanidir; iyi niyetli, nazik ve kibardır. Gonçarov monoloğu kullanarak Oblomov’un karakterini derinlemesine betimlemiş, içsel dünyasının zenginliğini açığa çıkarmıştır.

Rusya’da en çok okunmuş, üzerinde durulmuş, günlük konuşmalara karışmış olan bu romanın yayımlandığı dönemde anlamayanlar olmuştü. Saltıkov – Şchedrin: “Biz okuyucular Allahın günü uyuyan Oblomovla iki saat baş başa kalmaktan sıkılıyoruz, yazarı ona dokuz yıl nasıl katlandı” diye hayret eder. Çehov da tembel, silik bir adam için koca bir kitap yazılmasına bir türlü akıl erdiremez. Gonçarov’u yarı tanrıların listesinden sildiğini söyler. Ancak aradan çok geçmeden Oblomov ve “Oblomovluk” insanın alaya alınan bir yanı

²⁵ A.g.y., s.238-239.

²⁶ A.y.

²⁷ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, 1992, c.2, s.1448.

olarak anlaşılması, Rus dilinin günlük konuşmalarına girmiştir. Ülkemizde ise romanı dilimize kazandıran çevirmenlerin sözleriyle “*Oblomov'un büyük bir anlayış bulması beklenebilir; çünkü Oblomov'u yaratmış olan koşullar bizde de pek yakın zamanlara kadar vardı. Hatta Türk okuyucuları tanıdıkları arasında Oblomov'a benzeyen insanlar görebileceklerdir... Kaldı ki, hepimizde, iş hayatına karışanlarımızda bile, Oblomovluk vardır. Avrupalılaşıma yolunu tutan her doğu ulusunda Oblomovluk kolay kolay ruhlardan çıkmayacaktır...*”²⁸

KAYNAKÇA

- Azbukin, V.N. vd. **Russkaya literatura XIX veka, Hrestomatiya literaturovedçeskih materialov**, M., Prosveşçeniye, 1984.
- Belinski, V.G. **İzbranniye soçineniya v 3-h tomah**, M., Gos. izd. hudojestvennoy literaturı, 1948.
- Gonçarov, İ.A. **Sobranniye soçineniya v 8-mi tomah**, M., Goslitizdat, 1955.
- Gonçarov, İ.A. **Oblomov**, İst., Sosyal Yayınlar, 1998.
- Gonçarov, İ.A. **Oblomov**, Moskva, Hudoj. literatura, 1971.
- Dobrolyubov, N.A. **Sobranniye soçineniya v 9-ti tomah**, c.4, “Çto takoye oblomovşçına?”, Goslitizdat, M.-L., 1962.
- Foht, U.R. **Razvitiye realizma v russkoy literature v treh tomah, Rastsvet kritičeskogo realizma 40-70-e godı**, M., Nauka, 1973.
- Lebedev, Y.V. **Literatura v 2-h çastyah**, M., Prosveşçeniye, 1992.
- Olçay, T. **Rus Edebiyatında Doğalcı Okul**, İst. İ.Ü., Edebiyat Fakültesi, 2003.

²⁸ İ.A.Gonçarov, Oblomov, çev. S.Eyuboğlu – Erol Güney, s.9.